

Δίκαιο Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο: Πρόταση διδασκαλίας

Ακριβή Γεωργούση, Σχολική Σύμβουλος

Αναστασία Μπαϊλα, Γυμνάσιο Κάτω Αχαΐας

Περίληψη

Στην πρόταση διδασκαλίας που ακολουθεί προσπαθούμε να δώσουμε στους εκπαιδευτικούς που θα κληθούν να διδάξουν το Δίκαιο Προστασίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο διάφορους τρόπους προσέγγισης της ενότητας. Η ενότητα μπορεί να διδαχθεί καθ' όλη τη σχολική χρονιά με τη μέθοδο project, με στόχο την παρουσίασή της σε μια Ημερίδα για όλη τη σχολική κοινότητα και την τοπική κοινωνία ή σε ένα χρονικό διάστημα τριών διδακτικών ωρών, με τη χρήση εναλλακτικών μορφών διδασκαλίας όπως χρήση υπολογιστών, λογοτεχνικών κειμένων, μαρτυριών, κινηματογραφικών ταινιών, DVD κ.ά. εκτός της διάλεξης. Ο σκοπός μας είναι να αντιληφθούν οι μαθητές πώς θα οδηγούνται στη νέα γνώση με τη βοήθεια του καθηγητή τους ως καθοδηγητή.

Εισαγωγή

Κάθε φορά που ο εκπαιδευτικός καλείται να διδάξει μια διδακτική ενότητα αναρωτιέται πώς να την προσεγγίσει. Η διάλεξη δεν αρκεί πια και οι νέες μέθοδοι διδασκαλίας εισηγούνται μια διαδικασία κατά την οποία ο μαθητής θα εμπλακεί με

Η κ. Ακριβή Γεωργούση είναι Σχολική Σύμβουλος ΠΕ13.

Η κ. Αναστασία Μπαϊλα είναι Εκπαιδευτικός ΠΕ13.

τέτοιο τρόπο ώστε να αποκτήσει ανεξαρτησία πνεύματος, δημιουργικότητα και εμπιστοσύνη στον εαυτό του. Αυτό βέβαια προϋποθέτει μια προεργασία από τον εκπαιδευτικό.

Τα στάδια ενός σχεδίου εργασίας σχηματικά είναι (Χατζηδήμου, 1998): Σχεδιασμός→Υλοποίηση→Αξιολόγηση. Για τον σχεδιασμό ο εκπαιδευτικός λαμβάνει υπόψη του το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών, το διδακτικό εγχειρίδιο, το βιβλίο του καθηγητή, αλλά κυρίως τις δυνατότητες των μαθητών του και την υλικοτεχνική υποδομή του σχολείου στο οποίο υπηρετεί. Για την υλοποίηση της διδασκαλίας του επιλέγει τους διδακτικούς στόχους από το αναλυτικό πρόγραμμα και το βιβλίο του καθηγητή καθώς και το διδακτικό μοντέλο που θα τον βοηθήσει καλύτερα. Στο τέλος, πρέπει να αξιολογήσει τη δουλειά του με Φύλλα Ελέγχου και Εφαρμογής.

Κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας του ο εκπαιδευτικός προβληματίζεται: για το τι θα διδάξει (Περιεχόμενο), γιατί θα το διδάξει (Σκοποί και Στόχοι), πώς θα διδάξει (Μέθοδοι και Μέσα διδασκαλίας) (Καλούρη-Αντωνοπούλου & Σιγάλας, 2006), καθώς και για τους τρόπους με τους οποίους θα διαπιστώσει αν η διδασκαλία του πέτυχε (Αξιολόγηση) (Ζαβλανός, 2003).

I. Τι θα διδάξω;

Με αφορμή την έκδοση του καινούργιου βιβλίου της Β΄ Λυκείου *Πολιτική και Δίκαιο*, προσεγγίσαμε και παρουσιάσαμε τη διδακτική ενότητα: Το Δίκαιο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο, στο πλαίσιο Ημερίδας που πραγματοποιήθηκε από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο στην Πάτρα στις 20 Μαρτίου 2009.

II. Γιατί θα το διδάξω;

Σύμφωνα με το νέο βιβλίο *Πολιτική και Δίκαιο* οι βασικοί στόχοι του Κεφαλαίου επικεντρώνονται:

1. Στο να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές την ανάγκη ύπαρξης των διεθνών σχέσεων, του διεθνούς δικαίου και των διεθνών οργανισμών καθώς και την αναγκαιότητα της συνεργασίας της διεθνούς κοινότητας για την αντιμετώπιση των παγκόσμιων προβλημάτων και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
2. Στο να υποστηρίξουν τα δικαιώματα και τα ζητήματα του ανθρωπιστικού δικαίου.

III. Πώς θα το διδάξω;

Γενικός στόχος της πρότασής μας είναι η διοργάνωση Ημερίδας για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στο τέλος της σχολικής χρονιάς για όλη τη σχολική κοινότητα.

Αν και υπάρχουν πολλές σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις όπως π.χ. η Θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης του Gardner ή η Ανακαλυπτική μάθηση του Bruner, για τις συγκεκριμένες ενότητες έχουμε επιλέξει ένα συνδυασμό από την Ομαδοσυνεργατική, τη Μέθοδο project (Frey, 2000) και τη Διαθεματικότητα (Ματσαγούρας, 2002).

Προβλεπόμενος χρόνος ορίζεται για τη μέθοδο project όλη η σχολική χρονιά, ενώ για τις συγκεκριμένες ενότητες τρεις διδακτικές ώρες.

Μέθοδος project-Στάδια διδασκαλίας

1. Αφόρμηση-Προβληματισμός

Μέσα από φωτογραφίες ή video που αναφέρονται στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ζητάμε από τους μαθητές να τοποθετηθούν για το τι βλέπουν, πού αναφέρεται αυτό που βλέπουν, τι νιώθουν.

2. Συλλογή Πληροφοριακού Υλικού

Συζητάμε με τους μαθητές μας για τα σημαντικά γεγονότα του πολέμου και ειδικότερα για την καταπάτηση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων σε περίοδο πολέμου, μέσα από φωτογραφίες που αναφέρονται σε τρεις σημαντικούς σταθμούς του πολέμου: στο *Ολοκαύτωμα*, στον *βομβαρδισμό της Χιροσίμα* και τον *Ναγκασάκι* και στον *βομβαρδισμό της Δρέσδης*. Γίνεται αναφορά στα γεγονότα και σε αυτούς που τα προκάλεσαν.

Ολοκαύτωμα: Χίτλερ- Ναζί.

Χιροσίμα-Ναγκασάκι: Αμερικανοί.

Βομβαρδισμός της Δρέσδης: Σύμμαχοι.

Ομαδοσυνεργατική Μέθοδος

Με την ομαδοσυνεργατική μέθοδο χωρίζουμε τους μαθητές σε ομάδες των 4-5 παιδιών. Ανά δύο ομάδες αναλαμβάνουν ένα ιστορικό γεγονός:

1. Το Ολοκαύτωμα.
2. Την πτώση της ατομικής βόμβας στη Χιροσίμα και το Ναγκασάκι.
3. Τον βομβαρδισμό της Δρέσδης.

Κάθε ομάδα ψάχνει στο διαδίκτυο για το υλικό της εργασίας της. Αφήνουμε

τους μαθητές να αυτενεργήσουν καθοδηγώντας τους, ώστε να αναφερθούν στα ιστορικά γεγονότα που προκάλεσαν τα εξεταζόμενα θέματα.

Κάθε ομάδα ψάχνει, επίσης, για μαρτυρίες σχετικές με το θέμα της ή και λογοτεχνικά κείμενα όπως: *Το ημερολόγιο* της Άννας Φράνκ, *Τα λουλούδια της Χιροσίμα* της Ε. Μόρρις, *Το σφαγείο Νο5* του Κερτ Βόνεγκατ, *Ο βομβαρδισμός της Δρέσδης* του David Irving και άλλα ή αναφέρονται σε κινηματογραφικές ταινίες τις οποίες έχουν δει και συζητήσει όπως: Η λίστα του Σίντλερ του Στίβεν Σπίλμπεργκ για το Ολοκαύτωμα, Η ζωή είναι ωραία του Ρομπέρτο Μπενίνι, Ο πιανίστας του Ρομάν Πολάνσκι, Αμήν του Κώστα Γαβρά, Χιροσίμα, αγάπη μου του Αλέν Ρενέ, Ραψωδία τον Αύγουστο του Κουροσάβα.

Για τους hibakusha, τους επιζήσαντες της ατομικής βόμβας, οι μαθητές μπορούν να αντλήσουν υλικό τόσο από το διαδίκτυο όσο και από τον έντυπο τύπο, στον οποίο περιγράφεται η εμπειρία τους τόσο εκείνη την ημέρα όσο και πώς κατάφεραν να επιβιώσουν μετά το τέλος του πολέμου. Το βιβλίο της Εντίτα Μόρρις *Τα λουλούδια της Χιροσίμα* αναφέρεται σε αυτό το θέμα.

Για το Ολοκαύτωμα και τις συνέπειες που επέφερε σε ολόκληρο τον κόσμο καθώς και στη ζωή όσων επέζησαν, μετά τα στρατόπεδα συγκέντρωσης, οι μαθητές και ο εκπαιδευτικός μπορούν να αντλήσουν υλικό από ιστοσελίδες για το Ολοκαύτωμα. Αναφορά πρέπει να γίνει και στις Δίκες της Νυρεμβέργης και του Τόκιο (Χατζηκωνσταντίνου, 1999· Μαρούδα, 2001) στις οποίες καταδικάστηκαν οι Ναζί για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας.

Για τον βομβαρδισμό της Δρέσδης οι μαθητές μπορούν να αντλήσουν πληροφορίες από βιβλία στα οποία περιγράφεται η καταστροφή της πόλης. Επίσης, πλούσιο υλικό υπάρχει και στο διαδίκτυο.

Διαθεματικότητα

Οι μαθητές μπορούν να βοηθηθούν από καθηγητές διαφορετικών μαθημάτων για να προσεγγίσουν την ενότητα. Εκτός από τον φιλόλογο-ιστορικό που μπορεί να πληροφορήσει τους μαθητές για το ιστορικό πλαίσιο και να τους βοηθήσει στην αποκωδικοποίηση των λογοτεχνικών βιβλίων και άλλοι εκπαιδευτικοί μπορούν να βοηθήσουν: Ο καθηγητής Ξένων Γλωσσών για τη μετάφραση ιστορικών πηγών, ο καθηγητής των Καλλιτεχνικών για τη σχέση εικόνας-εντύπωσης στην αρχιτεκτονική του Α. Σπέερ, των Νομικών και Πολιτικών Επιστημών για τη λειτουργία της προπαγάνδας και την άνοδο των εθνικοσοσιαλιστών στην εξουσία με δημοκρατικές εκλογές. Επίσης, ο καθηγητής της Κοινωνιολογίας είναι δυνατό να συμβάλει στην κατανόηση της λειτουργίας των εμβλημάτων των Ναζί, τη σχέση του απλού λαού με τις διώξεις των Εβραίων και άλλων ευπαθών ομάδων, την κατασκευή της θεωρίας της Άριας φυλής, την εξεύρεση «αποδιοπομπαίων τράγων» στην ιστορία

των κοινωνιών. Ο Θεολόγος μπορεί να ασχοληθεί με το Εβραϊκό ζήτημα δια μέσου των αιώνων και τη στάση διαφόρων Εκκλησιών, των Μαθηματικών με τα στατιστικά στοιχεία του πολέμου, της Φυσικής με την ατομική βόμβα και τον Αϊνστάιν, της Βιολογίας με τις συνέπειες της πτώσης της ατομικής βόμβας, της Μουσικής με τη σχέση της μουσικής μεγάλων μουσουργών (π.χ. Βάγκνερ) με τις μεγαλειώδεις παρελάσεις του ναζιστικού καθεστώτος κ.ά.

Έχει ήδη αναφερθεί ότι σκοπός μας είναι να παρουσιαστεί η συγκεκριμένη ενότητα στο τέλος της σχολικής χρονιάς, μπορεί όμως να διδαχθεί και σε τρεις διδακτικές ώρες.

1η ώρα διδασκαλίας: Εισαγωγικά

Ξεκινάμε με ένα video από τη χρονιά που καθόρισε τον κόσμο, το 1945. Προβάλλουμε απόσπασμα από την *Ιστορία του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου* από την εφημερίδα *Ελευθεροτυπία*, στο οποίο περιγράφονται τα γεγονότα τα σχετικά με την πτώση της ατομικής βόμβας στη Χιροσίμα και το Ναγκασάκι και δίνουμε φωτογραφίες.

Αναφερόμαστε στα αποτελέσματα του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, στην αναγκαιότητα ίδρυσης του ΟΗΕ με σκοπό την αποφυγή μιας νέας σύρραξης στο μέλλον και στην Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (1948), στο Προοίμιο της οποίας περιγράφεται η αναγκαιότητα σεβασμού στα ανθρώπινα δικαιώματα όλων των ανθρώπων. Συνδέουμε τα ανθρώπινα δικαιώματα με το υλικό που οι μαθητές έχουν μελετήσει και συζητάμε για τη σπουδαιότητα της Οικουμενικής Διακήρυξης και τη δεσμευτικότητά της. Τέλος, αναφερόμαστε στη σημαντική απόφαση να θεωρηθεί η γενοκτονία έγκλημα εναντίον της ανθρωπότητας (Ρούκουνας, 1995).

2η ώρα διδασκαλίας: Δίκαιο Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Συνδέουμε με το Κεφάλαιο για τα ατομικά, πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα που έχουν ήδη διδαχθεί οι μαθητές και εξηγούμε ότι πρόκειται για τα ίδια δικαιώματα που προστατεύονται σε διεθνές επίπεδο και υπό διάφορες περιστάσεις από Διεθνείς Οργανισμούς, Συμβάσεις και ΜΚΟ (Ρούκουνας, 1995).

Δείχνουμε στους μαθητές φωτογραφίες παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τους ζητάμε να τις σχολιάσουν και να αναγνωρίσουν ποια δικαιώματα παραβιάζονται. Τους μοιράζουμε το ημερολόγιο των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του ΟΗΕ καθώς και κατάλογο με τα ανθρώπινα δικαιώματα (μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε και την απλοποιημένη έκδοση της Οικουμενικής Διακήρυξης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Διεθνής Αμνηστία, 2006) και τους ζητάμε να πουν τι σημαίνει το κάθε δικαίωμα για τον άνθρωπο π.χ. δικαιώματα της γυναίκας: απα-

γορεύονται τα εγκλήματα τιμής, ο βιασμός, ο ακρωτηριασμός γεννητικών οργάνων, το trafficking κ.τ.λ. ή δικαίωμα στην εκπαίδευση: κάνουμε λόγο για τη στέρωση του δικαιώματος εκπαίδευσης των Ρομά και για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα παιδιά στην Αφρική για να εκπαιδευτούν κ.ά.

Αναφερόμαστε στο γεγονός ότι κάθε χώρα προσαρμόζει τη νομοθεσία της στο πλαίσιο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, όπως ο νέος Νόμος για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας (Νόμος 3500/2006). Ακόμα στο ότι αποφάσεις Ανώτατων Δικαστηρίων, όπως ο Άρειος Πάγος, δεσμεύουν την Πολιτεία και πολλές φορές περιορίζουν τις όποιες αποφάσεις της, όπως για παράδειγμα η απόφαση του Αρείου Πάγου για τη μη έκδοση του Πακιστανού Τζαβέντ Ασλάμ (Ο υπερασπιστής των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Πρόεδρος της Πακιστανικής Κοινότητας της Αθήνας αντιμετώπισε πιθανή έκδοση στο Πακιστάν από την Ελλάδα. Ο Άρειος Πάγος απέρριψε το αίτημα έκδοσης).

Αναφέρουμε περιπτώσεις προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από όλον τον κόσμο, όπως καταγράφονται από τις εκθέσεις της Διεθνούς Αμνηστίας για το έτος 2008 που αντιμετωπίστηκαν θετικά, όπως η εξαγγελία του νέου Προέδρου της Αμερικής Μπάρακ Ομπάμα για το κλείσιμο του στρατοπέδου Γκουαντάναμο.

Τέλος, παρουσιάζουμε τα σημαντικότερα κείμενα για τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα οποία έχουν γίνει αποδεκτά από πολλά κράτη και με τα οποία προστατεύονται και ευπαθείς ομάδες πληθυσμού, όπως η Σύμβαση των δικαιωμάτων του παιδιού, η οποία ψηφίστηκε το 1989 από τον ΟΗΕ και ρυθμίζει τις υποχρεώσεις των κρατών για την προστασία και προαγωγή των δικαιωμάτων των παιδιών (Ρούκουνας, 1995).

Στη συνέχεια κάνουμε λόγο για την προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων:

Α. Περιπτώσεις Ατομικών Παραβιάσεων

Μοιράζουμε στους μαθητές αναφορές από το ελληνικό Παρατηρητήριο του Ελσίνκι ή, αν υπάρχει η δυνατότητα χρήσης υπολογιστή στο σχολείο, στην αίθουσα υπολογιστών τους αφήνουμε να βρουν από την ιστοσελίδα www.greekhelsinki.gr αναφορές του ελληνικού Παρατηρητηρίου του Ελσίνκι σε περιπτώσεις trafficking, καθώς και στη διεύθυνση του Συνηγόρου του Πολίτη www.synigoros.gr αναφορές σε περιπτώσεις ατομικών παραβιάσεων. Τους ζητάμε να μας πουν τι μπορεί να γίνει σε αυτές τις περιπτώσεις. Ήδη γνωρίζουν από προηγούμενα μαθήματα πως υπάρχει η δυνατότητα καταγγελίας σε ΜΚΟ, η προσφυγή και η αναφορά στον Συνηγόρο του Πολίτη καθώς και σε Διαμεσολαβητές-Συνηγόρους (Έλληνα, Ευρωπαίο, Διεθνή) (www.euro-ombudwman.eu.int). Επίσης, αναφέρουμε τη δυνατότητα προσφυγής σε εθνικά Δικαστήρια καθώς και στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

B. Περιπτώσεις μαζικών και συνεχών παραβιάσεων

Τι μπορεί να γίνει, όμως, όταν υπάρχει συνεχής παραβίαση των δικαιωμάτων κάποιων ομάδων ακόμα και από τα ίδια τα κράτη όπως για παράδειγμα παράνομες κρατήσεις, φυλακίσεις, μη δίκαιες δίκες, παραβιάσεις δικαιωμάτων μειονοτήτων (π.χ. Ρομά), περιπτώσεις βίας κατά γυναικών και άλλα; Και σε αυτές τις περιπτώσεις μπορεί να γίνει Καταγγελία σε ΜΚΟ, προσφυγή σε Δικαστήρια σε δημοκρατικά κράτη, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις υπάρχει η δυνατότητα και άλλων δράσεων, όπως το εμπάργκο του ΟΗΕ στην πρώην Γιουγκοσλαβία και στο Ιράκ, μετά τον πόλεμο του Κόλπου.

Τελειώνουμε τη διδασκαλία μας προβάλλοντας το βραβευμένο video της Διεθνούς Αμνηστίας για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

IV. Πώς θα διαπιστώσω ότι η διδασκαλία μου πέτυχε; (Αξιολόγηση)

Μοιράζουμε στους μαθητές Φύλλο Ελέγχου με 3-4 ερωτήσεις Σωστού - Λάθους και αναδιατύπωσης και Φύλλο Εφαρμογής (βλ. και Παράρτημα, Περίπτωση Ορχάν Παμούκ) για την Αξιολόγηση της Διδασκαλίας μας. Τους δίνουμε, επίσης, κατάλογο βιβλίων, κόμικς και ταινιών για περαιτέρω ενασχόληση με το θέμα.

Τους ζητάμε ως εργασία για το σπίτι να ψάξουν στο site της Διεθνούς Αμνηστίας και να παρουσιάσουν στην τάξη Παραβιάσεις των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων από όλον τον πλανήτη, καθώς και αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων που αφορούν σε παραβιάσεις των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (www.echr.coe.int).

3η ώρα διδασκαλίας: Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο

Ως αφόρμιση δίνουμε στους μαθητές να διαβάσουν στην τάξη ατομικές μαρτυρίες και κείμενα που αφορούν σε παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή, αν έχουμε τη δυνατότητα, προβάλλουμε video ή απόσπασμα από σχετική κινηματογραφική ταινία ή μοιράζουμε φωτογραφίες. Παραδείγματα μπορούμε να πάρουμε από τους πολέμους και τις ένοπλες συγκρούσεις στο Αφγανιστάν, το Ιράκ, την Παλαιστίνη, την πρώην Γιουγκοσλαβία, τις γενοκτονίες στη Ρουάντα και το Νταρφούρ, αλλά και από όποιο άλλο σχετικό ιστορικό γεγονός.

Ζητούμε από τους μαθητές να σχολιάσουν τα κείμενα και τις φωτογραφίες και μέσα από σύντομη συζήτηση εντοπίζουμε τη διαφορά των περιπτώσεων αυτών των παραβιάσεων από εκείνες που διδάχθηκαν στη 2η ώρα διδασκαλίας, η οποία είναι ότι συμβαίνουν σε περιπτώσεις πολέμων, ενόπλων συγκρούσεων ή εμφυλίων συρράξεων, εθνικών ή διεθνών. Συνδέουμε και την ενότητα αυτή με τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο και την Οικουμενική Διακήρυξη Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Ο.Η.Ε.

Εξηγούμε τι είναι το Δ.Α.Δ., από πού προέρχεται, τι περιλαμβάνει, τι επιδιώκει, πού εφαρμόζεται και από ποιον, καθώς και τα εμβλήματα που χρησιμοποιούνται για την προστασία όσων δεν μετέχουν στις εχθροπραξίες.

Στη συνέχεια μοιράζουμε στους μαθητές νομικά κείμενα που περιέχουν διατάξεις διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου (Χατζηκωνσταντίνου, 1999). Ιδιαίτερα τονίζουμε τη σημασία των καταστατικών των τριών διεθνών Ποινικών Δικαστηρίων (ΔΠΔ για την πρώην Γιουγκοσλαβία, ΔΠΔ για τη γενοκτονία στη Ρουάντα, ΔΠΔ), τα οποία εκδικάζουν μέχρι και σήμερα περιπτώσεις παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Μαρούδα, 2001· Ροζάκης, 2004).

Επιδιώκοντας να δώσουμε στους μαθητές την αίσθηση της ιστορικής συνέχειας ξεκινούμε το τμήμα της διδασκαλίας που αφορά στην αντιμετώπιση των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μοιράζοντάς τους ένα κείμενο που θεωρείται ως η πρώτη διακήρυξη σε παγκόσμια κλίμακα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δηλαδή το απόσπασμα που αφορά στον περίφημο διάλογο Αθηναίων – Μηλίων (415 π.Χ.), καθώς και το απόσπασμα που αφορά στη λίγο προγενέστερη χρονικά επίθεση των Αθηναίων στη Μυτιλήνη (και τα δύο από τον Θουκυδίδη, *Ιστορία του Πελοποννησιακού πολέμου*, Ε'84-116 και Γ'34-52) (Walzer, 2006). Τα κείμενα αυτά επελέγησαν, γιατί είναι σημαντικό να καταλάβουν οι μαθητές ότι το Δίκαιο και η Πολιτική έχουν πάντα ως υπόβαθρο το ιστορικό γεγονός και ότι η θεώρηση της Ιστορίας δεν είναι γραμμική, μονοδιάστατη και παρελθοντολογική, αλλά πάντα παρούσα, ζωντανή, περιορρέουσα και διαχρονική πραγματικότητα, ένα χρονικό «συνεχές», έστω και αν δεν επαναλαμβάνεται πάντοτε ή με τον ίδιο τρόπο.

Την πραγματικότητα αυτή και τις όποιες απολήξεις της (στην περίπτωση μας τα θέματα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως αυτά ανιχνεύονται στις δύο περιπτώσεις πολεμικών συγκρούσεων, όπου στην πρώτη παραβιάζονται ενώ στη δεύτερη προστατεύονται, χωρίς ωστόσο αυτό να είναι ζήτημα θετού αλλά μάλλον «ηθικού» δικαίου) καλούνται οι μαθητές να γνωρίσουν ως παρελθόν, να την αναγάγουν στο παρόν και να προσπαθήσουν να την αλλάξουν στο μέλλον.

Σχολιάζουμε σύντομα τα δύο κείμενα και επιστρέφουμε στο σήμερα αναφερόμενοι στη δράση ΜΚΟ που αντιμετωπίζουν τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καταγγελτικά (π.χ. Διεθνής Αμνηστία) ή με αποστολές ανθρωπιστικής βοήθειας (π.χ. Διεθνής Ερυθρός Σταυρός) (Χατζηκωνσταντίνου, 1999). Μπορούμε να δώσουμε ή να αναφέρουμε περιπτώσεις δράσης των ΜΚΟ (π.χ. από την ετήσια έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας ή τη δράση του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού).

Για να αντιληφθούν οι μαθητές την αντιμετώπιση των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τα δικαστήρια, τους χωρίζουμε σε ομάδες των 4 ή 5

ατόμων, μοιράζουμε σε κάθε ομάδα ένα από τα παρακάτω κείμενα ως παράδειγμα (βλ. Παράρτημα): Κείμενο για την υπόθεση Blaskic (Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία) (Μαρούδα, 2001), Κείμενο για υπόθεση επιθέσεων σε πολίτες, ιδιοκτησίες, εκκλησίες και σχολεία (Εθνικό Δικαστήριο Κροατίας www.icrc.org) και κείμενο για τη δίκη της Λίντι Ίνγκλαντ (www.bbc.co.uk - Στρατοδικείο) και τους ζητούμε να αναγνωρίσουν τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν στις περιπτώσεις αυτές καθώς και τα δικαιώματα και τις συνθήκες που παραβιάστηκαν.

Εκτός από τα παραπάνω κείμενα προβάλλουμε ή δίνουμε σε φωτοτυπία σε κάθε ομάδα τα νομικά κείμενα του Δ.Α.Δ. και τα εγκλήματα πολέμου (Χατζηκωνσταντίνου, 1999· Μαρούδα, 2001), όπως αυτά προσδιορίζονται από τις συνθήκες και το εθιμικό δίκαιο, υλικό με το οποίο θα δουλέψουν για να δώσουν τις απαντήσεις τους στα παραπάνω ζητούμενα.

Κρίνεται σκόπιμο να γίνει αναφορά στην άποψη που υποστηρίζεται από πολλούς ότι ο Ο.Η.Ε. είναι «γίγαντας με δεμένα χέρια» και εκφράζει την αδυναμία συχνά του Οργανισμού να παρέμβει δυναμικά σε παραβιάσεις και συγκρούσεις. Η αναφορά αυτή είναι σκόπιμη, αφενός για να μπορέσει ο μαθητής να τοποθετήσει τη δράση (ή την αδυναμία δράσης) του Οργανισμού στη γενικότερη πολιτική συγκυρία, όπως αυτή κάθε φορά παρουσιάζεται, συνδέοντάς την με το γενικότερο ιστορικό γίνεσθαι και αφετέρου για να συνειδητοποιήσει ότι, παρά τις όποιες αδυναμίες του, η ύπαρξη και η στήριξη του είναι εκτός από ηθική αναγκαιότητα και μια *sine qua non* προϋπόθεση για την επίτευξη μιας διεθνούς δικαιοσύνης.

Για τους παραπάνω λόγους γίνεται αναφορά στο «γιατί» της άποψης αυτής περί περιστασιακής αδυναμίας δράσης του Ο.Η.Ε. μέσα από τις περιπτώσεις του «δικαιώματος ανθρωπιστικής παρέμβασης» του ΝΑΤΟ στη Βοσνία και την πρώην Γιουγκοσλαβία καθώς και του πολέμου των ΗΠΑ και των συμμάχων τους εναντίον του Ιράκ (Ρούκουνας, 1995· Παπαγεωργίου, 2008).

Στη συνέχεια και για την αξιολόγηση της διδασκαλίας μοιράζουμε στους μαθητές Φύλλο Ελέγχου και Φύλλο Εφαρμογής. Ως παράδειγμα για το Φύλλο Εφαρμογής επιλέχθηκε η σφαγή των Καλαβρύτων (βλ. Παράρτημα), αφενός γιατί είναι ένα γεγονός που συνδέεται άμεσα με την ιστορία του τόπου των μαθητών (Νομός Αχαΐας) και τις παραμέτρους του γνωρίζουν καλά όλοι οι μαθητές, εκτός των άλλων πηγών τους και λόγω συχνών επισκέψεών τους στο σημείο της σφαγής και αφετέρου γιατί, εξαιτίας των παραπάνω, είναι ήδη ευαισθητοποιημένοι, κάποιοι δε από αυτούς ίσως έχουν και δεσμούς συγγένειας με τις οικογένειες των θυμάτων και επομένως άμεση πρόσβαση σε πρωτογενείς πηγές, ίσως δε και μαρτυρίες.

Μοιράζουμε, επίσης, εργασίες για το σπίτι που, ενδεικτικά, μπορεί να είναι οι εξής:

1. Αναζητώντας πηγές στο διαδίκτυο και σε σχετική βιβλιογραφία να βρείτε και να παρουσιάσετε τις Δίκες της Νυρεμβέργης και του Τόκιο (κατηγορούμενοι, κατηγορητήριο, ποινές και τύχη των καταδικασθέντων).
2. Στις μέρες μας γίνεται πολύς λόγος για «νέου τύπου πολέμους»: τον «πόλεμο κατά της τρομοκρατίας» (Αφγανιστάν), την «τρομοκρατία ως πόλεμο» (IRA, επιθέσεις αυτοκτονίας), το δικαίωμα «ανθρωπιστικής παρέμβασης» και «εκδημοκρατισμού» (Γιουγκοσλαβία, Ρουάντα, Ιράκ). Να συλλέξετε πληροφορίες από τον ελληνικό και διεθνή τύπο και από το διαδίκτυο και να παρουσιάσετε στην τάξη τους νέους αυτούς τύπους πολεμικών συρράξεων.

Δίνουμε κατάλογο βιβλίων, κόμικς και ταινιών για περαιτέρω ενασχόληση με το θέμα.

Για τους λόγους αυτούς κλείνουμε τη διδασκαλία με την προβολή του video του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα «Stand up for your rights».

Τέλος, όπως και στην αρχή του προγραμματισμού της διδασκαλίας σημειώσαμε, ο απώτερος στόχος μας είναι η διοργάνωση στο τέλος της σχολικής χρονιάς μιας Ημερίδας για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, όπου θα παρουσιαστούν όλες οι εργασίες των μαθητών καθώς και κάθε άλλο σχετικό υλικό για την τελική αξιολόγηση της όλης μας προσπάθειας*.

Βιβλιογραφία

- Διεθνής Αμνηστία (2006). *Πρώτα βήματα: Εγχειρίδιο για τη βασική εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα*. Αθήνα: Πατάκης.
- Ζαβλανός, Μ. (2003). *Διδακτική και Αξιολόγηση*. Αθήνα: Σταμούλης.
- Frey, K. (2000). *Η μέθοδος project*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη.
- Θουκνδίδου, *Ιστορία του Πελοποννησιακού πολέμου*, μφ. Α. Βλάχος. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας.
- Καλούρη-Αντωνοπούλου, Ρ., & Σιγάλας, Χ. (2006). *Γενική Διδακτική Μεθοδολογία*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

* Οι συγγραφείς του άρθρου θέλουν και από αυτή τη θέση να ευχαριστήσουν τον Σύμβουλο Νομικών και Πολιτικών Επιστημών του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου κ. Π. Μάραντο καθώς και τη Σύμβουλο Παιδαγωγικής και Εκπαιδευτικής καθοδήγησης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας κ. Ε. Κρούπη, χωρίς την ενθάρρυνση, προτροπή και υποστήριξη των οποίων η παρούσα εργασία δεν θα ήταν δυνατή.

- Μαρούδα, Μ. Ν. (2001). *Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία και η εξέλιξη του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου ιδίως όσον αφορά τα εγκλήματα πολέμου και τα εγκλήματα κατά της Ανθρωπότητας*. Αθήνα – Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Ματσαγγούρας, Η. (1998). *Στρατηγικές Διδασκαλίας*. Αθήνα: Gutenberg.
- Ματσαγγούρας, Η. (2002). *Η διαθεματικότητα στη σχολική γνώση. Εννοιοκεντρική αναπλαισίωση και σχέδια εργασίας*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Παπαγεωργίου, Κ. (2008). *Πόλεμος και Δικαιοσύνη*. Αθήνα: Πόλις.
- Ροζάκης, Χ. (2004). *Έγκλημα και τιμωρία: Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο στη Νέα Παγκόσμια Τάξη*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Ρούκουνας, Ε. (1995). *Διεθνής Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας.
- Walzer, Μ. (2006). *Δίκαιοι και Άδικοι Πόλεμοι*. Αθήνα: Ιωλκός.
- Χατζηδήμου, Δ. Χ. (1998). *Προετοιμασία και σχέδιο μαθήματος*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη.
- Χατζηκωνσταντίνου, Κ. (1999). *Προσεγγίσεις στο Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης.

Παράρτημα

Κείμενα

Κείμενο 1. Υπόθεση Blaskic

(Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία)

Ο Στρατηγός Blaskic, Κροάτης Διοικητής από τον Ιούνιο του 1992 έως το 1994 του Κροατικού Στρατού στην κεντρική Βοσνία – Ερζεγοβίνη, κατηγορήθηκε ότι ευθύνεται, ως ανώτερος ιεραρχικά, για συμμετοχή στη διάπραξη σειράς αδικημάτων μαζί με άλλα μέλη του στρατού. Ειδικότερα κατηγορήθηκε για τον σχεδιασμό, την προτροπή, τη διαταγή ή την με κάθε άλλο τρόπο συνδρομή ή ενθάρρυνση, ανάμεσα στα άλλα, διώξεων κατά μουσουλμάνων για λόγους πολιτικούς, φυλετικούς και θρησκευτικούς, συστηματικών επιθέσεων εναντίον μουσουλμανικών πόλεων και χωριών, μετά από τις οποίες μουσουλμάνοι άμαχοι, κυρίως παιδιά και γυναίκες, θανατώνονταν, βασανίζονταν, βιάζονταν, οι περιουσίες τους λεηλατούνταν και τελικά εκδιώκονταν από τα σπίτια τους.

Κατηγορήθηκε, ακόμα, για παράνομες επιθέσεις εναντίον του άμαχου πληθυσμού, για χρήση αθέμιτων πολεμικών μέσων και μεθόδων, όπως είναι οι «κούκλες – βόμβες», τα αυτοκίνητα με εκρηκτικά κ.τ.λ.

Σε μία μόνο επίθεση στο χωριό Ahmici – που συγκρίνεται σε αγριότητα με το “My Lai” του Βιετνάμ – κατηγορήθηκε για τον θάνατο 116 μουσουλμάνων αμάχων, κυρίως γυναίκες και παιδιά, πολλοί από τους οποίους κήκαν ζωντανοί στα σπίτια τους. Κατηγορήθηκε, επίσης, ότι ως Διοικητής της περιοχής γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει ότι υφιστάμενοί του επρόκειτο να ή είχαν ήδη διαπράξει τα εν λόγω αδικήματα και δεν έλαβε τα απαραίτητα ή εύλογα μέτρα για να τους αποτρέψει ή να τους τιμωρήσει.

Ο Στρατηγός Blaskic είναι ο πιο υψηλά ιστάμενος που έχει καταδικαστεί μέχρι σήμερα από το Δικαστήριο, ενώ του έχει επιβληθεί και η υψηλότερη ποινή (45 χρόνια).

Κείμενο 2. Εθνικό δικαστήριο

Κροατία

Τίτλος: Περιφερειακό Δικαστήριο του Σπλιτ, 26 Μαΐου 1997

Ημερομηνία: 26.05.1997

Πηγή: Περιφερειακό δικαστήριο του Σπλιτ, 26 Μαΐου 1997, Κ.15/95, αδημοσίευτη

Περίληψη

Το Περιφερειακό Δικαστήριο καταδίκασε 39 άτομα, τα 27 ερήμην. Οι κατηγορίες περιλάμβαναν επιθέσεις σε πολυπληθείς περιοχές και σε πολίτες και περιουσίες,

εκκλησίες, σχολεία και ένα φράγμα και εξαναγκασμό των πολιτών σε φυγή από τα σπίτια τους (όλα συνοδευόμενα από λεηλασίες και καταστροφές) και κακομεταχείριση και δολοφονίες πολιτών και στρατιωτικού προσωπικού.

Το Δικαστήριο στήριξε την απόφασή του στα άρθρα 20, 43, 120 και 122 (εγκλήματα πολέμου κατονομαζόμενα ως εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας από το ποινικό και το διεθνές δίκαιο) του Ποινικού Κώδικα της Κροατίας και ανέφερε συγκεκριμένα άρθρα των Συμβάσεων της Γενεύης και των Πρόσθετων Πρωτοκόλλων τους. Οι ποινές ποίκιλλαν: φυλάκιση από 5 έως 20 έτη. Οι κατηγορούμενοι είναι στρατιώτες και κάποιοι από αυτούς ήταν διοικητές.

Παραπομπές

Σύμβαση I της Γενεύης 1949: Άρθρα 3, 12

Σύμβαση IV της Γενεύης 1949: Άρθρα 3, 27, 32, 33, 49 και 53

Πρόσθετο Πρωτόκολλο I 1977: Άρθρα 51, 52, 53, 56, 57

Πρόσθετο Πρωτόκολλο II 1977: Άρθρα 4, 13, 14, 15, 16 και 17

Πηγή: www.icrc.org (επιλογή: Humanitarian Law)

Κείμενο 3. Υπόθεση Λίντι Ίνγκλαντ – Abu Graib (Βαγδάτη) – Στρατοδικείο

Η Αμερικανίδα έφεδρος Λίντι Ίνγκλαντ, που υπηρετούσε στις φυλακές του Abu Graib, δικάστηκε σε Στρατοδικείο του Τέξας κατηγορούμενη για επτά εγκλήματα.

«Οι φωτογραφίες της Ίνγκλαντ, στις οποίες φαίνεται να περιφέρει με λουρί έναν κρατούμενο, ενώ άλλοι στρατιώτες φωτογράφιζαν τις σκηνές, έκαναν τον γύρο του κόσμου...

Η εισαγγελική αρχή εισηγήθηκε ότι η κατηγορουμένη ταπεινώνει τους Ιρακινούς κρατουμένους για προσωπική της ευχαρίστηση, καθώς είναι ένας άνθρωπος με αρρωστημένη αίσθηση του χιούμορ.

Η υπεράσπιση υποστήριξε ότι η κατηγορουμένη είναι ένας υποτακτικός άνθρωπος, ο οποίος ακολουθούσε τις υποδείξεις του φίλου της και επίσης δεσμοφύλακα στις φυλακές του Αμπού Γκράιμπ.

Η 22χρονη έφεδρος κρίθηκε ένοχη σε έξι από τις επτά κατηγορίες που της απαγγέλθηκαν και αντιμετωπίζει ποινή κάθειωξης δέκα ετών» (www.bbc.co.uk).

Φύλλο εφαρμογής αρ...

Η περίπτωση του νομπελίστα συγγραφέα Ορχάν Παμούκ

«Ο Τούρκος συγγραφέας Ορχάν Παμούκ, κάτοχος του Βραβείου Νόμπελ Λογοτεχνίας 2006, βρέθηκε το 2005 αντιμέτωπος με την τουρκική δικαιοσύνη με την κα-

τηγορία της προσβολής των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων και την κατηγορία της προσβολής της τουρκικής εθνικής ταυτότητας, σε μια υπόθεση που παρακολούθηθηκε από όλο τον κόσμο. Είχε δηλώσει σε ελβετική εφημερίδα ότι 30.000 Κούρδοι και 1.000.000 Αρμένιοι σκοτώθηκαν σε αυτή τη γη και κανείς εκτός από μένα δεν τολμά να μιλήσει γι' αυτό.

Το 1995 ο Παμούκ ήταν ανάμεσα σε μια ομάδα συγγραφέων που δικάστηκαν για την κριτική τους εναντίον του τρόπου που η Τουρκία μεταχειρίζεται τους Κούρδους σε ένα βιβλίο δοκιμίων...».

Ερωτήσεις

- 1) Ποια δικαιώματα του συγγραφέα παραβιάστηκαν εδώ;
- 2) Εάν ένα άτομο καταδικαστεί για τους παραπάνω λόγους από Δικαστήριο της χώρας του μπορεί να προσφύγει σε άλλο Δικαστήριο εκτός αυτής και αν ναι, σε ποιο;
- 3) Σε κάποια κράτη έχει ποινικοποιηθεί η άρνηση της γενοκτονίας των Αρμενίων και του Ολοκαυτώματος. Συμφωνείτε με τις αποφάσεις αυτές;

Μετά από τις απαντήσεις των μαθητών εξηγούμε τι έχει γίνει:

- Στις 29.12.2005 το Δικαστήριο της Κωνσταντινούπολης που θα τον δικάζε για τις δηλώσεις του περί σφαγής των Αρμενίων (1915) από την Οθωμανική Αυτοκρατορία αποφάσισε να σταματήσει την εις βάρος του δίωξη.
- Αργότερα αποσύρθηκε και η εις βάρος του κατηγορία για προσβολή της εθνικής ταυτότητας.
- Η δίωξη του Παμούκ είχε προκαλέσει κύμα αντιδράσεων και οι Βρυξέλλες είχαν διαμηνύσει στην Άγκυρα ότι η δίκη αποτελεί κρίσιμο τεστ για την Τουρκία εν μέσω της διαπραγμάτευσης με την Ε.Ε.

Πηγή: www.booksinfo.gr/booknews/2006/nobel/index.html

Φύλλο εφαρμογής αρ...

Η σφαγή των Καλαβρύτων

«...Το πρώτο δεκαήμερο του Δεκεμβρίου οι Γερμανοί πραγματοποίησαν ομαδικές εκτελέσεις στα χωριά Ρωγοί, Κερπινή, Ζαχλωρού, Βραχνί, Σουβάρδο καθώς και εκτελέσεις μοναχών της Αγίας Λαύρας και του Μεγάλου Σπηλαίου και ετοίμασαν την επιχείρηση εναντίον των Καλαβρύτων, που πολλοί κάτοικοί τους τα είχαν ε-

γκαταλείπει από φόβο αντιποίνων. Οι Γερμανοί κάλεσαν τους Καλαβρυτινούς να επιστρέψουν διαβεβαιώνοντάς τους ότι δεν θα πειραχθεί κανένας. Το πρωί όμως της 13ης Δεκεμβρίου έφτασε στην κωμόπολη δύναμη γερμανικού στρατού, με επικεφαλής ανώτατους αξιωματικούς. Συγκέντρωσαν όλο τον πληθυσμό στην κεντρική πλατεία και οδήγησαν τους άντρες σε επικλινή τοποθεσία (στο «χωράφι του Καπή»), ενώ τις γυναίκες και τα παιδιά κάτω των 14 χρόνων έκλεισαν στο σχολείο. Στο «χωράφι του Καπή» εκτυλίχθηκε λίγο αργότερα η τραγωδία που οδήγησε στον θάνατο όλων σχεδόν τον ανδρικό πληθυσμό των Καλαβρύτων: με ριπές πολυβόλων εκτελέστηκαν οι συγκεντρωμένοι, που ο αριθμός τους υπολογίζεται σε 800, αν και έχουν αναφερθεί και άλλοι αριθμοί.

Τα γυναικόπαιδα των Καλαβρύτων σώθηκαν χάρη στην τολμηρή πρωτοβουλία και τον ανθρωπισμό Αυστριακού στρατιώτη, στον οποίο είχε ανατεθεί η φύλαξη τους: άφησε ελεύθερη την είσοδο του σχολείου και διευκόλυνε την απομάκρυνση των εγκλειστών, πράξη για την οποία καταδικάστηκε σε θάνατο και εκτελέστηκε...».

Ερωτήσεις

- 1) Ποιες πράξεις στην περίπτωση αυτή αποτελούν παραβιάσεις του ΔΑΔ;
- 2) Ποιες συνθήκες – διεθνή κείμενα έχουν παραβιαστεί;
- 3) Ποιες είναι οι ενέργειες που μπορούν να κάνουν οι συγγενείς των θυμάτων σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο και σε ποια Δικαστήρια μπορούν να καταφύγουν; (Σημείωση: Όλοι οι πρωτεργάτες της σφαγής έχουν πεθάνει.)
- 4) Κατά τη γνώμη σας ισχύει εδώ το προνόμιο της ετεροδικίας; (= το δικαίωμα ενός κράτους να μην ενάγεται σε δικαστήρια άλλου κράτους)

Μετά τις απαντήσεις των μαθητών εξηγούμε τι έχει γίνει ως σήμερα με το ζήτημα των αποζημιώσεων.

Πηγή: *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Larousse Britannica*, τ. 26, σ. 593.